

لهبارهی خویندن به لههجان

دیداری رۆژنامهی وهرچهرخان لهگهڵ نووسهر موحسین جوامیر. دا

سازکردنی : رۆژنامهی وهرچهرخان

- ئیوه پیتان باشه ههر ناوچهیهک به لههجهی خۆی بخوینیت.. یان ههموو کورد به یهک زمانی ستاندارد ؟

به لههجه خویندن، واته نهمانی کورد وهک نهتهوه؛ وهک زمان. ههموو دنیا بگهڕیت، میلهتیک . که خۆی بهیهک گهلی خاوهن یهک چاره نووس بزانی و هاوکات قایل بی به زیاتر له یهک لههجه بخوینیت، نادۆزیتهوه، تهنا نهت له ولاتی نهفریقاش. هیج چار نییه و دهبی به یهک زمانی یهکگرتوو . که ههمانه . له کوردستان بخویندری، ههتا نهگهڕ بیتوو نهوهیهک تۆزیک زهمهتی بکیشی و پشویی تۆزیک پی سوار بیت. نابی کوردان سهبارته به هیندی بۆچوونی ههله و پهله، پشتشکین و به بهرهواژی تهفسیرکراو، شهق له بهختی خۆیان بدن و بلین وهلا نهوهتانی تهماشای (بهیاننامهی شوواری نهوروپا) بکن، دهتیت ههر کهس دهبی به زمانی دایک بخوینیت..! نهوه چهواشهکارییه و نیاز وایه زمانهکه مان پیی له گو بهرن. دهن مه بهستی جارنامهکه، نهوه نییه تو وهک کورد بییت به دوو زمان، به لکوو دهبی دان به زمانت دابنری، نهک به لههجان بخوینیت.

ئیمه سهده سائله به زمانیکی یهکگرتوی رهسمی رسکاو و فراژیوو، دهخوینین و دهنووین. (مافی مروف له فیروون به زمانی خۆمانی) نهوه نییه نهو زمانه ههمووانی خهنی کردوو، بهگزیدا بچین و بیکهین به دووسی لهتکه، به لکوو نهگهڕ لپی بیبهش بووین؛ نهوا دهبی بیسهنین. نهگهڕ چهمی نهو جوړه گه لانه نامانه لنگه و قووچ بکریتهوه؛ نهوا ولاتیکی وهکوو سوید دهبووایه ئیسته له لانی کهمهوه 7 زمانی ههبووایه.

- دابهشکردنی له ههجهکان به سهه ناوچهکانی خۆیاندا، کورد به رهو چ ناقاریک دهبات؟

به رهو ناقاری کانتۆناتی جوړاو جوړ، ههر کهس له ئاوای دهخوینتی، له نهجامدا دهبیته به گه ره لاوژدی لههجان و هیدی هیدی واقیعی سیاسی دهگۆری، بیگومان مساوهمات دهست پی دهکا، دوژمنیش دهستی تیوه ردهدات. رهنگه عه یامیک ههر لایهک خۆی ههر به کورد تی بگا، وهلی نه مهشیان کاتییه و ناخرهکهی ههر لایهنی به ناوی دیکه وه ناو دهردهکات. نهوسا نهو زمانه دهبیته سوړانی، نهوهی دیکه بادینی و نهوهکهی نهولا دهبی به کرمانجی، ههر وهک چون له نهوروپا زمانی کوردی بووهته 5 زمان، به نیزافهی زمانی فهیلی و زمانی زازاکی.

من زور جار بیر لهوه دهکه مهوه نهگهڕ کورد له تورکیا مافیان وهرگرت و پاشان به غهیری نهو زمانه یهکگرتوهی باشوو، خویندیان، نهوسا جیاوازی ئیمه لهگهڵ یهکدیدا، وهک جیاوازی ئیستهی ئیمه لی دیت لهگهڵ تورکاندا.. واته دهبین به دوو نهتهوهی جیاواز و کوردبوونه که مان دهکه ویتته لیژی، که سیک خاسمان پی ناییزی. من سهیرم به هیندی نووسهری خاوهن بۆچوونی عاتیفی ناعلمی نامهنتیقی دیت که دهلین، دهبی ئیمه کورد مافی ههموو لههجه کوردییهکان بدین، بهیهک چاو تهماشایان بکهین و لی بگهڕین ههر که سیک به دیالیکتی خۆی بخوینتی و کوردستان بییت به چهامی زمانان!

گه لو! نهو مهسه لهیه؛ شیع و گۆرانی و لاوک و چهیران و هۆره نییه.. دهستم داوینتان! ههروون میژووی لههجهکان؛ که چون بوون به زمان و هاوکات دیرۆکی یهک نهتهوهی خودان لههجه گه ل. وهک نهتهوهی نهسکه ندهناقی . که چون بوون به گه لان،

بخهنتنه هه ؟ نهه جا وهرن فهتوا بدن و کوردستان بکهن به شامی شهرفی لههجان! من، نهو ههستانه وهیه لهرووی زمانی

رینه مهوه بۆ خۆبه که مزانی خۆسکی کوردان و ههمیشه چهزکردن به ههر سهینان له ژياندا و مملانی و شهری

نیوخۆ، دهنه چۆن رۆشنییریکی مهی دهۆکی دێ و دهئیت : چما سۆرانی و تورکمان و ئاسووری و کلدان، مافیان ههبن به زمانی خۆیان بخوینن، که چی منی بادینی مافم نهئیت؟!.. ئهوجا پرسیار نهوهیه ئاخۆ چاره نووسی کورد و کوردستان . وهک میلهت و خاک . به خویندن به زمانگهلی سۆرانی، بادینی، کرمانجی، زازاکی و فهیلی و هتد، چی ئی بهوه له دهئیت ؟ ئهزی، له کوردی بترازی؛ هه موو زمانیکت بۆ پهیدا دهئیت!

- ئایا میلهتی کورد پیوستی بهوه ههیه، ههراوچهیهک به لههجهی خۆی بخوینیت ؟

. کورد مهغرووره؛ نازانی بهری دهسکهوتان بخوات. ههروهک وتم، ئیبه زمانی یهگرتووومان ههیه، وا له مائی ههرا یهکیکهماندا لهنگهری گرتوه. باوکی بهنده له ههولیری له سههتای سیبهکانی سهدهی پیشوودا حیساب و قیاساتی بهم کوردیهی ئیسته . هه ئهت به جیاوازییهوه . خویندوه. له سالی 1959 وه کوردی . وهک زمان . بازیکی گهوهی داوه. دواي 1970 بوو به زمانی سههله بهری قوناغهکانی خویندن له زاخوه ههتا خانهقین، له ویشهوه تا بهغدا و راوه. هه نووکهش، عه ره بهکانی نهوی چۆنی چاکی و سوپاس . یان له بیر ماوه. له نیوان سالی 1959 و سههتای ههتاکاندا، دوو کۆنفرانسی گهوهی مامۆستایان بهسترا و له ههردووکاندا به ناماژی خودی بارزانی یهکهه، ئهم زمانه یهگرتوووی هه نووکه کرا به زمانی سههله بهر.. له کۆنفرانسی یهکهه میندا بوو، که (گۆران) ی شاعیر له شه قلاوهی بهههشتی کوردستاندا، چریکاندی و وهک ئهستیره جریواندی :

ئهگه ر دوینی مامۆستاکان
یهک سوتانیان پئ نهگهیان
ئه مرۆ ئهبن مامۆستای کورد
دانیشتی به راویژی ورد
ریگای پیگه یاندن دانئ
بۆ ملیۆنان نهک سوتانی
له بیشکهی بن ههرا سیبهری
سبهی ئهگه ر بیته دهزی
خانزادی، سه لاهه ددینی
کاکه مه مئ، خاتوو زینی
ئهوسا بهستهی پیخه میمان
چی هی پینووس، چی ده میمان
به تاقه یهک زاری شیرین
شاخ پر نهکا له پیگه نین
ئهوسا : (خانی) خانی سهردهم
به زمانیک ئه نووسئ مه م
که پیئ نه دوون (نالی) و (مه حوی)
وهک (قوبادی) و وهک (مهولهوی)

- نهو لههجه خوازییه خزمهتی کی دهکات.؟

خزمهتی کورد و کوردستان نهبن؛ خزمهتی هه موو نهیار و دوژمنیکت دهکات.. هه ئهت دهبن نهوه بزانی که ئهم قوراوه، هی به لکوو بهرماوهی هه ئه و کائامیی خۆمانه، که هیوادارین سهه کردایهتی کورد زۆر وریا و کارا بن، تا کورد

بەرەو هە ئدییری لەههجان . که سه ره خۆره . نه روات، دنا وه کوو فرهنسییه کان ده ئین : " پیاو ده که ویتته ئیو نه و قورتیه که خوی به سه ردا شۆر کردوو هته وه . "

- هیندیك ده ئین با کورد گشتیان فییری له ههجه یه کتر بن، نه وسا هیچ گره تیک نامینیت.؟

نه وه، قسه ی یه کیکه له هیچ نه زانیته، یا خود ئیبداعاتی کوردی خله فاوه.. زمانی کوردی چوار کۆمه له له ههجه یه، به ههر چوار کۆمه لان زیتتر له بیست له ههجه له خو ده گرن، نه وه له ههجان هه ههر یه کیکه بنله ههجه ی خوی هه یه.. له هه ولییری هه تا ده جیته حاجی ئومه رانی، کۆمه ئیک له ههجه هه ن.. نه وه تو ئکه وه ساواری له هه ولییری (ده یخوی) له شه قلاوه (نه یخوی) تا ده گه یته ره واندرز و نه ولاتر.. پیره کانی گوندی ماوهران و ده ورویه ری شه قلاوه (نه ز) یان له سه ر زاری خۆشه.. له گوندی هاو دیانی ئیزیک ره واندرزی و ده ورویه ریدا له بری نه وه ی بلین (به خوا) ده ئین (په خوا)، نه وه مه سه له یه ی (په خوا یه په عه بدی نییه. !) له ویه هاتوو.. شیوه ی ره واندرز و با له کایه تی، خانی جیژوان و ده ستله ملائی سۆرانی و بادینییه، ده ئین (خزمینه مه) واته : خزمه کانی نییه. له باتی نه وه ی بلین (پیت ده ئیم) ده ئین : ده تریم.. نه م دیارده یه ته نیا تایبه ت نییه به کورد، بگره به هه موو دنیا ی.. مامۆستایه ک 32 سا له له نه مریکایه، ده ئی نه گهر زمانی یه کگرتووی ئینگلیزی نه بیت، مه حاله نه مریکی باکوور و باشوور به خاسی ئیک بگهن.

نه وجا، جگه له وه ی مه حاله فیروونی هه موو له ههجه کان، زۆریش ناواقعییه، عومری نوح . یسی پین ده وی. ده بی پیاو له بهر فیروونی زمانه کانی کوردی؛ فییری هیچ زمانیکی بیانی نه بیت. خۆشی له وه دایه، هیندیك له خزمه کانی مه له هه ولییری که کوردن و به تورکی قسه ده که ن؛ کوردییه کی زۆر تایبه تیان هه یه، نه ویش . بو خوی . له ههجه یه که. بو وینه له جیی وتنی : " جامه که هه مووی که ته سه رم " دهوتری " هه پوو جامه که له سه رم که ت . جامه که که ت له سه رم " پیت سه یر نه بی نه گهر له جیاتی نه وه ی بوتری " دوکانی په رده م هه یه " بوتری " په رده ی دوکانم هه یه "، یان له جیاتی (نه مان مایه) بوتری (نمایمان)، یان له باتی (نه تووم له قه برستانی دیت) بوتری (نه تووم له قه بری دیت)، یان (نه وه یه ک و نیو سه عاته ئینتیزارت ده که م) واته (سه عات و نیویکه) یا خود له باتی (بيم شه قه کت له ده وی بده م ؟) بوتری (بيم ئیده م شه قه ک له ده وت ؟) یان (که ینی له هه پسی به ربوو یه وه) مه به ست ده رچوو نه. هه ئبه ت له نیو دیالیکتی نه و خزمه نده دا (ر) و (ل) ی قه له و نییه، وه ک به (کور) دهوتری (کور) و به (مال) دهوتری (مال) . وا بزانه موته نه سیرن به شیوه ی کرمانجی. هه ئبه ت کوردی عه نکاوه، باسیکی دیکه یه.

ده بی نه وه ش بزانی، نه گهر هاتوو له ههجه یی نووسرا و خویندر، نه وا بووه زمان؛ هه تا نه گهر ته نانه ت نه لفو بی بیت. بو نمونه، نه گهر من له پال کتیبی نه لفو بیی زمانی یه کگرتووی له مه کته بان ده خویندری، نه لفو بیی کوردی هه ولییریم نووسی، به بیانووی نه وه منداله کانه مان زمانی دایکیان له بیر نه چیت، پاشان نه و کتیبه کرا به مه نه هج و خویندر، نه وا من . بقی نه قی . زمانیکی دیکه له پال زمانی یه کگرتوودا دروست کرد، نه گهر چی شیوه ی هه ولییر له زمانی یه کگرتوو وه نزیکه، جا چ جای نه گهر شیوه کوردییه که دوورتر بوو.. به لگه شم زمانانی ولاته نه سه کهنده نا قیبه کانه، سویدی، نه رویجی و دانیما رکی.. دووری نه م زمانانه له یه کدی، که م تا زۆر وه ک دووری شیوه ی هه ولییر و سلیمانی و که روکه له یه کدی، ههر یه کتیبان . زمانه نه سه کهنده نا قیبه که . بگریته، زمانیکی ته واو سه ره خۆیه. واته هه رقه که یان وه ک (ماری بابم) ی هه ولییر و (مال باوکم) ی که روک و (مالی باوکم) ی سلیمانی . یه.

له سو ئنگه ی نه مه وه، نه گهر نییه خۆمان به یه ک میله ته ی کورد بزانی، ده بی خه مسارد نه بین و سوور بین له سه ر نه وه ی خویندن به و زمانه بیت که تا نیسته پیمان خویندوو، نه گهر چی به نه ندازه ی ئاسمان و ریسمان له شیوه ی ماله وه مان دوور بیت. نه مه نه وه مه ریت. کیشه ی زمان له وه دایه، له ههجه ههر له زیاد بوون دایه، دلی زانیان هه میشه له تر کزه ی نه وه دایه،

دیالیکت زنده دەبن و پیشبرگی لهگهڵ زماندا دهکهن، بۆیه دهبن هه‌میشه وهک کۆریه‌یهک چاودیری (زمانی په‌تی) بکریت، هه‌روهک زمانناسان ده‌فه‌رموون.

- وا له قسه‌کانتان ده‌فامریته‌وه نه‌گه‌ر یه‌ک زمانی یه‌گه‌رتووومان نه‌بیته، بۆی هه‌یه کوردی تورکیا . بۆ نمونه . له دوا‌رۆژدا ببن به‌ نه‌ته‌وه‌یه‌کی جیاوا‌ز؟

نهم دیارده‌یه . وهک وتم . هه‌تمی . یه، وا خه‌ریکه سه‌ر هه‌ئیدا. من له‌و برۆایه دام، هه‌ر له ئیسته‌وه پنیسته جه‌نابی سه‌رۆکی کوردستان، خه‌م بۆ نهم مه‌سه‌له‌یه به‌خوات. وا بزانه‌م، زمانی یه‌گه‌رتوووشمان حازره. جگه له هۆکاری دیکه، ده‌بن حسیب بۆ نه‌وه‌ش بکریته که نهم زمانه هاوکات زمانی سیاسی و پنیوه‌ندی پایته‌ختی کوردستانه له‌گه‌ڵ دنیا‌دا، چ ئیسته و چ دوا‌رۆژ.

به برۆای من، چاره‌ی مه‌سه‌له‌ی زمانی یه‌گه‌رتوو له سه‌روه‌ندی ئیسته‌دا، به‌تایبه‌تی، ته‌نیا به‌ ده‌ست سه‌رۆک مه‌سه‌وود بارزانییه، نه‌ به‌ده‌ست هیچ که‌س و لایه‌نیکی دیکه، چونکه پیاویکی می‌ژوووخوینه و هه‌یه‌تی جینکه . ده‌کرێ، چۆن مه‌سه‌له‌ی ئالا و نه‌ی رقیب . ی هه‌سم کرد، به‌ یه‌ک بریاری سیاسی و سه‌رکردانه نهم مه‌سه‌له‌یه تا رۆژی قیامه‌تی هه‌سم بکات؛ ئارخه‌یانم زۆریه‌ی کوردیشی له‌گه‌ڵدا ده‌بیته. ده‌نا، به‌ هه‌سه‌ره‌ته‌وه ده‌ئیم سه‌ره‌تای بوونی کورد به‌ گه‌لان؛ وا له ده‌هۆکه‌وه ده‌ست پنی ده‌کات.. نه‌وسا با که‌س نه‌ک باسی ده‌وله‌تی کوردی؛ بگه‌ر باسی هه‌رئیم و حوکمی زاتیش نه‌کات!

- په‌روه‌ده‌ی ده‌هۆک پنیان وایه ئاستی فێرخوازان سه‌بارته به‌ زاری سۆرانی؛ فره نزم بووه‌ته‌وه و نه‌مسال له سۆنگه‌ی نه‌مه‌وه ساقیتیان زۆره؟

"مه‌هانه‌ی ؟. نانی جۆیه !" به‌ قه‌ولی بادینی و سۆرانییان.. له سویدا، مندائیکی بیانی تازه‌هاتوو؛ یه‌که‌سه‌ر ده‌چیته قوتابخانه‌ی سویدییان و له ماوه‌ی یه‌ک سا‌ندا به‌یارمه‌تی مامۆستای تایبه‌ته، سویدی ده‌خوینێ و ده‌نووسی و یارا (استعداد) ی فامکردن په‌یدا ده‌کات و هه‌ر زووش بۆ دایه و باب‌یه‌ی ده‌بیته ته‌رجومان، له ورده ئیش و کاران.. گه‌وره، نه‌گه‌ر جیددی بی له خویندندا و سست نه‌بیته له فیربووندا؛ هه‌ر سێ سائیکی ده‌وی بۆ نه‌وه‌ی له‌و به‌شه‌ی ده‌یه‌وی تینیدا پسپۆر بی، وه‌ریگریته.. که نه‌وه حائی مندا‌ل و مه‌زنی بیانی بیته له بنی دنیا‌یی، نه‌وه قسه و بانگه‌شه‌یه‌ی جه‌نابی مودیره‌فه‌ندی په‌روه‌ده‌ی ده‌هۆک چه‌ندی به‌ چه‌ندی. نه‌سه‌لن، نه‌وه قسه‌یه عه‌بیکی نه‌ته‌وه‌یییه، هه‌یاچوونه، واته دارمانیک له بونییه‌ی کۆمه‌نگه‌ی کورده‌واریدا هه‌یه. من دلنیام، سه‌یدا نه‌نهور مه‌مه‌د مودیری ته‌ریبییه‌ی ده‌هۆک به‌ عه‌ره‌بی خویندووویه‌تی، ده‌شزانم ئیسته له زمانی عه‌ره‌بیدا وهک بلبه، به‌لام کوردیی پنی عزرائیله!

به‌نده، له پۆلی یه‌که‌مه‌وه به‌ عه‌ره‌بی خویندووومه و زمانی فیربوونم به‌ عه‌ره‌بی پزّاوه، له سه‌رده‌میکدا رۆژی یه‌ک دوو سه‌عات به‌رنامه‌ی عه‌ره‌بی له رادیۆدا هه‌بوو، تا دره‌نگ سه‌ره‌هه‌گائیکم نه‌دیت . یه‌که‌م جار بوو چومه به‌غدا، له کن قادرمه‌یه‌ک له بری نه‌وه‌ی به‌ براده‌ره‌که‌م بلیم (اصعد) گوتم (ارتفع). ئیسته گه‌لیک عه‌ره‌ب ده‌ئین به‌نده له هیندی عه‌ره‌بان باشته‌ر ده‌نووسم. مه‌به‌ستم نه‌وه‌یه، مرقف که زمانی دراوسیی فیر بی، چۆن ناتوانی زمانی یه‌گه‌رتووی خوی فیر بی، هه‌تا نه‌گه‌ر له زمانی ماله‌وه‌ش دوور بیته.

هه‌زار مخابن بۆ په‌یشه‌کانی هیژا به‌رپه‌وه‌به‌ری په‌رورده و ده‌زگه‌ی فیرکردنی ده‌هۆک . نه‌وه شاره‌ی که تا ناخی کوردستانیه و تا مۆخی قاره‌مانه . که تۆمه‌تی گه‌نده‌لی و بیبه‌رنامه‌یی خویان به‌خه‌نه نه‌ستوی زمانی یه‌گه‌رتوویان و بۆ خاتری خویان و مانه‌وه‌یان؛ به‌خه‌نه مه‌ترسییه‌وه.. هه‌مه‌زه له عه‌باسی چی! نه‌ز ترسی ده‌که‌م سه‌رکردایه‌تی سیاسی برۆایان پنی بکات!

ئەو قەسەدە مامۆستا ئەنوەر محەمەد، بە قەسەدە رەحمەتی وەزیری پێشتری عیراق ھاشم عەقراوی - م دیتە بەر چاوی و گۆی کە لە رۆژنامە (العراق) دا بەلای دەکردەو و دەگوت بەدینیەکان لە سۆرانی ناگەن، بۆیە شتیکی باش بوو دیراسە بوو عەرەبی! ئیستەشی لەگەڵدا بێت ئەمزانێ بۆ ئەو وەختە عەرەبی ئاسانتەر بوو و ئەمڕۆش بۆ زمانی یەگرتوو - کە بە عەرەبی دەگوتری سۆرانی - بووئە مۆتەکە و زەحمەتە بۆ نازدارانی دەھۆک!

ئەو بیانووی پەرورەدە دەھۆک خۆی پێ ئیقناع دەکا و خۆی پێ دەکا تە چاوی خەنک، وەک ئەوێ بەغدایی بلی من دەمەوێ بە ئەھجە بەغدا بخوینم، چونکە ئەو زمانە عەرەبییە کتیب و خویندن، هی مەککە و مەدینە و دوورە لە زمانی مائەو و ژینگەم!

ھەتە زۆریە زمانی دنیا، لە ئەھجە مائەو و دوورن. خۆشەختانە، دەتوانم بێم شیوەی بادینی زارۆکی قشتیلانە دەھۆکی؛ زۆر نزیکتەرە لە زمانی خویندن - کە بەناھەق پێ دەتوانم سۆرانی - لە شیوەزاری مندالیکی جەزائیری یا توونسی لە زمانی فەسیحی عەرەبی. بەلام ئەوان وەک کورد نین، ئەو دارە لەسەری دەوستان؛ نایبەنەو، لەبن سێبەری دادەنیشن و بەرەکە دەچن و دەبەنەو! یەکەم کاری وەزارەتی پەرورەدە تورکیا، پاش بوونی تورکمانستان و نازەربایجان بە دەوڵەتی سەرەخۆ، ناردنی کتیبەکانی بەرنامە خویندن بوو بۆ ئەو، بۆ ئەو بەشیوەی ئەستەنبۆلی دایک بیانتورکینیت و یەکتیتی زمانی تورکی بێتە دی.

بە ھەموو قەناعەتەو دەتوانم، ئەو پەرورەدە دەھۆک دەیکات، بە ھیچ جۆرێک لە بەرژەوئەندی کوردستان نییە، ریک پێچەوانە.. بگرە ئەو کوردنەوێ زمانی رەسمی خویندن لە دەھۆک؛ چارەوانی تەلاقە، برباردانی جودابوونەوێ و دروستکردنی قەومیەتیکی نوێیە لە کوردستاندا، کە - بقی ئەق - داوا و داخواری دیکەشی بە داوایە.. ئەز دەترسم ناخەکە بلیین ھەر عەرەبیەکە لێمان دیت؛ چونکە کوردی صەعبە!

- رات چییە بەرانبەر ئەو ھەتەتە لە دەھۆک دەکریت بۆ کۆکردنەوێ ئیمزا، تا خویندن بکری بە زاری بادینی؟

ئیمزا کۆکردنەوێ لە دژی کام زماندا، عەرەبی، فارسی یان تورکی؟ ھەتەتە لە دژی زمانی کوردی - یە کە زمانی رەسمی سەرئەسەری باشووری کوردستان، زۆریە کوردی رۆژھەلاتیش بەم زمانە دەوین و دەنووسن. ئەم ھەولە، بە داخەو کۆدەتایە و وەک ھەنگاوی یەکەم کورد و کوردی دەکات بە دوو کەرت: کۆری زانیاری کورد، زمانی فەرمانگە و ئیدارەکان، رادیۆ، تەلەفزیۆن، ریکلام و تابلۆ سەردوکانەکان.. ھتد. واتە بادینان - لەرووی عەمەلییەو - دەبێ بە ھەریمیکی جیا لە نیو کوردستاندا. جگە ئەوێ وەرەو، ئەو ھەستی نەتەوێیەش کز دەبیتەو، وەک ھەر گەلیکی دیکە ناوچەکە لێ بەسەر دیت. من سوور دەزانم ئەم ئیمزا کۆکردنەوێ ھی خەنکی دەھۆک نییە، بە لکوو لەبن تەئسیری کۆمەلەیکە و چیتەر. جگە ئەو، ئەم کارە - لەگەڵ ریزمدا - کاری ئیمزای بەقائیک، ئاسنگەرێک، فەرمانبەرێک یان دکتۆرێک نییە.. ئەم مەسەلەیکە، بە ناسایشی نەتەوێیەو بەندە، بە دوارۆژی کوردستانەو وەک یەک میلەت، یەک خاک و یەک خواست.. ناخ ئەگەر زمان لە بەینماندا نەما، چ شتیکی دیکە بە یەکدیمان دەبەستیتەو؟ من ھیوادارم - ئەمرو ئەک سەبی - سەرکردایەتی سیاسی چارەیکە یەکجارەکی بۆ ئەم ھەولە دژبە کوردستانە، بدۆزیتەو، دەنا بادینان رۆشت!

لە ساڵی 1977 دا لە قوتابخانە کانی قەرژاڵی ھەولیری مامۆستا بووم، مامۆستا و نووسەری رەحمەتی محەمەد کەریم شەریف؛ بەرێو بەر بوو.. ئەو ساڵ بوو، حکومەت خەنکی زۆری دەوربەری ئاکری بۆ ئەو شارۆچکەیکە تەرجیل کرد. ھەتەتە خویندن بە کوردی بوو. پاشان، حکومەت بەرێو بەریکی نوێی خەنکی حەلە بەناوی علیوی، ئەوێ دامەزراند. یەکەم کاری ئەو بوو، چوو کتیبە کوردییەکانی گەرانەو و کتیبی عەرەبی ھینا. خیرە؟! وتی: ئەم خەنکە بەھدینین.. ما أشبە اللیلە بالبارحە، دوا

زمانی ستاندارد دیاردیهکی کۆمه‌لایه‌تی زۆر به گریوگۆله و به (کن فیکون) دروست نه‌بووه و نابیت، میژوو . له دواى ته‌فاعولاتیکی زۆرهوه . دروستی ده‌کا و کاتیکی زۆریشی پێ ده‌جیت، ههر ده‌لیی پێدزه ده‌کا و قه‌ده‌ر خوی ئاراسته‌ی ده‌کات.. کۆری زانیاری ناتوانی دروستی بکا، به‌لام ده‌کری له‌وی پۆشته‌وپه‌رداخ بکریت. خۆشه‌ختانه، زمانی ستانداردی نییه . نه‌گه‌ر له‌ خۆمانی تیک نه‌دهین، وه‌ک فیرین . نه‌وا له‌ رهمی میژوو و جوگرافیا‌دا به‌ سه‌لامه‌تی ده‌رچوو، چ له‌ کیش و چ له‌ ته‌ندروستیدا عه‌ییی نییه .. به‌لام وه‌ک ههر بوونه‌وه‌ریک، ده‌بی به‌رده‌وام به‌ فیتامینی شیوه‌زاره کرمانجییه‌کانی دیکه، گه‌ش و خرپن و خه‌په‌تۆله‌ی بکه‌ین.

نه‌گه‌ر ههر شتیکی شه‌ریک و هه‌وی قبوول بکا، زمانی ستاندارد قبوولی نییه . بۆ نه‌مونه، نا‌کری له‌ پال زمانی ستانداردی عه‌ره‌بیدا، خۆتندنه‌وه‌ی نه‌لفوویی عه‌ره‌بیی به‌غدایی بخوینریت، بۆ نه‌وه‌ی دوا‌ی چهند سالی دیکه، نه‌و له‌هه‌ج به‌غدایه بیته : زمانی به‌غدایی.

نه‌گه‌ر به‌مانه‌وی کوردی له‌م قه‌باره‌یه‌یدا به‌نیته‌وه و درزی تی نه‌که‌ویت، ده‌بی . وه‌ک ههر ولاتیکی دنیا . تاکره‌وايه‌تی زمان فه‌رز بکری و بپر بپر مساوهمه‌ی له‌سه‌ر نه‌کریت. له‌ سالی 1972 دا له‌ نه‌لبانیا نه‌م کیشه‌یه له‌ نیوان دیالیکتی (تۆسکی) و (گیگی) دا سه‌ری هه‌لدا، نه‌نوه‌ر خۆجه‌ی سه‌رۆک ده‌وت ته‌داخولی کرد، بریاری دا شیوه‌ی تۆسکی . که له‌هه‌جی که‌مینه بوو، به‌لام زیتر پێی نووسرا‌بوو. بیته‌ زمانی خویندن، نه‌وه‌ی دیکه‌ش نازاد بیت له‌ بواری دیکه و دن.

به‌خۆتندنه‌وه‌ی واقیع و مه‌نتیق و هه‌لومه‌رجی میژوویی بۆ هه‌بوون و خۆراگرتنی زمانی ستاندارد، نه‌وا نه‌م کوردیه له‌میژره‌سمیه‌ی باشووری کوردستان؛ نیه‌مکانی نییه مه‌یدانی پێ چۆل بکری، چونکه ره‌گاژو بووه و مله‌ی له‌گه‌لدا نا‌کریت. بۆیه لام وابی ههر هه‌وێک بۆ له‌باربردنی نه‌م زمانه، گیره‌شیوینییه و ته‌نیا زمانمان به‌رانبه‌ر میله‌تان کورت ده‌کا و ده‌مانکات به‌ په‌ندی زمانه، که نه‌مه‌ش له‌ زه‌ره‌مانه . بۆیه له‌ په‌یامێکدا بۆ سه‌رۆکی کوردستان، وتوووه : **نه‌گه‌ر دکتاتۆریه‌ت له‌ هه‌موو بواریکدا چه‌رام بیت، بۆ زمان چه‌لاله، بگه‌ر خیره؛ خیریکیش ده‌ نه‌وه‌نده‌یه، بگه‌ر زۆر زیاتریش.**

- دوا قسه‌ت ؟-

له‌ سویدا، که نه‌ژین . ی پاشه‌به‌ره‌م یه‌که‌م روژ له‌ ده‌رسی کوردی هاته‌وه، وتی : بابه نه‌و مامۆستایه، سلیمانییه، کوو قسان ده‌کاتن، نه‌من تی ناگه‌م چ ده‌ری! که مامۆستای قوتابییه‌کی مه‌غریبی بووم، چوو‌بووه‌وه، وتبووی : نه‌من له‌ عه‌ره‌بیی نه‌و مامۆستایه ناگه‌م. نه‌وه‌نده‌ی پێ نه‌چوو، هه‌م نه‌ژینی کچم فی‌ری زمانی مامۆستای بوو، هه‌میش قوتابییه عه‌ره‌به‌که له‌ من گه‌یشته . من گه‌شینه‌م و پیم وابی په‌یامم گه‌یشته!

2007/07/22

mohsinjwamir@hotmail.com